

Razstave

Razstava "Stara Ljubljana – mesto trgov"

Od konca junija dalje si lahko v Zgodovinskem arhivu Ljubljana ogledamo razstavo z naslovom "Stara Ljubljana – mesto trgov", ki jo je pripravila arhivistka Tatjana Šenk. Omenjena razstava je zasnovana tako, da nam na razstavnih panojih s kombinacijo starih in (naj)novjših fotografij ljubljanskih mestnih trgov predstavi zgodovino le-teh oziroma spremembe, ki so se na njih s časom zgodile.

Na razstavi so tako predstavljeni:

- Levstikov trg, s Starim in Gornjim trgom, ki sta pravzaprav dva od treh najstarejših delov ljubljanske mestne naselbine;

- Mestni trg z rotovžem, stolnico, škofijskim dvorcem in Robbovim vodnjakom v sredini, eden najlepših baročnih ambientov v srednji Evropi;

- Prešernov trg ob stiku starega srednjeveškega mesta z novim, ki se je od 19. stoletja naprej širilo na levem bregu Ljubljanice. Na trgu je stala tudi cerkev s samostanom, ki je bil najprej avguštinski, konec 18. stoletja pa so se vanj z Vodnikovega trga preselili frančiškani.

Trg je bil do konca 18. stoletja, ko so podrli mestno obzidje, izrazito predmestne narave. Trg je svojo podobo najbolj spremenil po potresu leta 1895. Takrat so podrli staro hišo, ki je stala na mestu današnjega Prešernovega spomenika, in sezidali nove, slogovno enotno oblikovane stavbe, po višini prilagojene vencu frančiškanske cerkve. V obdobju med vojnama je bil trg zopet prenovljen; takrat so postavili Mayerjevo palačo in ob Francovem mostu zgradili še dva dodatna mostova za pešce – današnje Tromostovje.

- Vodnikov trg je tisti del stare Ljubljane, ki se je v zgodovini najbolj spreminjal. Današnji trg je nastal povsem naključno po potresu, prej pa je na tem mestu že od 13. stoletja stal frančiškanski samostan s cerkvijo. Samostan je bil prislonjen ob vzhodno mestno obzidje. Po njem so se imenovala mestna vrata med mestom in Poljanskim predmestjem – Frančiškanska ali Klošterska vrata.

- Krekov trg je nastal v prvi polovici 19. stoletja na mestu obzidanega jarka, ki so ga zasuli, potem ko so podrli obzidje. Danes na trgu stoji Vodnjak; ta predstavlja spodnji del tridelnega vodnjaka, ki je krasil Auerspergove vrtove. Na Krekov trg so ga postavili približno leta 1965. (Krekov in Vodnikov trg sta na razstavi predstavljena na skupnem panoju).

- Pogačarjev trg je nastal v šestdesetih letih 19. stoletja, ko so podrli hleve in druga gospodarska poslopja med škofijo in semeniščem. Današnja podoba mu je v letih med obema vojnama dal arhitekt Jože Plečnik.

- Kongresni trg je bil urejen v prvi polovici 19. stoletja na jarku, ki je potekal ob severni strani obzidja

okrog Novega trga. Jarek so zasuli in trg uredili za kongres "Svete alianse" med Prusijo, Avstrijo in Rusijo. Ta je bil leta 1821 v Ljubljani in je trgu dal tudi ime. Na kongresu so se zbrali nekateri tedanji evropski vladarji in druge pomembne politične osebnosti, med njimi avstrijski kancler Metternich. K trgu sodi tudi park Zvezda, v katerem je nekoč stal kapucinski samostan.

- Novi trg danes pravzaprav nima več oblike trga, videti je bolj kot razširjena ulica. Tako se je spremenil ob popotresni obnovi. Takrat so namreč na njegovi vzhodni strani podrli eno najlepših posvetnih stavb iz šestdesetih let 17. stoletja – knežji dvorec, ki ga je močno poškodoval potres leta 1895, in hiše, ki so stale na Bregu ob Čevljarski ulici ter zapirale trg na vzhodni strani. Na mesto le-teh so po vojni zaprli Novi trg proti Bregu z vodnjakom, sestavljenim iz zgornjih dveh školjk baročnega vodnjaka, ki je nekoč stal na Turjaških vrtovih za uršulinskim samostanom. Zahodna zgornja stranica trga je ostala bolj ali manj odprta tudi potem, ko so postavili NUK ob na novo urejeni in zdaj razširjeni Turjaški ulici.

Razstava je namenjena tako Ljubljančanom kot tudi turistom. Po odzivu, razvidnem iz priložene "Knjige vtisov" tako domačih kot tudi tujih obiskovalcev, lahko upravičeno sodimo, da je že v nekaj mesecih dosegla svoj namen in v glavni turistični sezoni na svoj način dopolnila kulturno-zgodovinsko ponudbo našega glavnega mesta. Veliko zanimanje za razstavo pa je v jesenskem obdobju zaslediti tudi med šolskimi skupinami (predvsem iz ljubljanskih OŠ). Te rade segajo tudi po lično oblikovanem katalogu avtorice Tatjane Šenk, ki je izšel ob odprtju razstave. Slovensko besedilo tako v katalogu kot tudi na panojih spremlja angleški prevod. Razstavo si je mogoče ogledati še do prihodnje pomladi.

Damjan Hančič

"Od načrta do stavbe" arhitektura Kozjanskega v načrtih in dokumentih iz srede 19. stoletja

V Zgodovinskem arhivu Celje se zavedamo pomena stavbnih načrtov, ki so slikovit zgodovinski vir, vreden celostne obdelave in predstavitve.

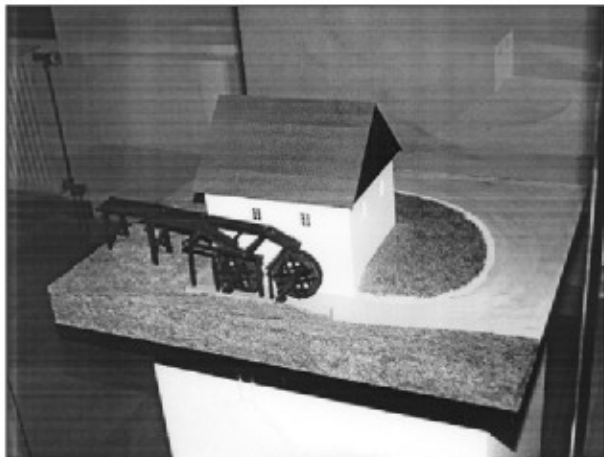
Dokumenti, ki so na ogled na razstavi (stavbni načrti, spisi), so nastali sredi 19. stoletja in so se sicer v slovenskem prostoru le izjemoma ohranili. To da so se ohranili prav za območje Kozjanskega, kjer že dolga leta uspešno deluje krajinski Kozjanski park, je zgolj srečno naključje. S Kozjanskim parkom smo v

Zgodovinskem arhivu Celje zelo hitro našli skupni interes, da predstavimo ta pomemben del slovenske stavbne dediščine širšemu krogu ljudi.

Ob razstavi je izšel obsežen katalog, ki vsebuje prispevka dr. Žive Deu *"Razpoznavne značilnosti ter vloga in pomen ohranjanja identitetno oblikovane podeželske arhitekture v Kozjanski pokrajini"* in sodelavke ZAC Hedvike Zdovc *"Upravni postopki in predpisi za gradnje sredi 19. stoletja"*, na koncu pa je opisano razstavljeno arhivsko gradivo.

Ohranjeno arhivsko gradivo je nastalo ob izvajanju upravnih postopkov okrajnega urada Kozje, ki so bili nujni za pridobitev stavbnega dovoljenja za novo-gradnje ali adaptacije stavb. Pri izvedbi upravnega postopka kot tudi pri novogradnjah ali prenovah stavb so upoštevali leta 1857 izdani "Stavbni red za Štajersko".

Razstavljene dokumente so večinoma čistopisi. V številnih primerih imajo predpisano obliko. Avtorji so na načrtih podpisani redko, vedno pa je vpisana signatura organa, ki je načrt potrdil.

Maketa mlina Janeza Ferliča v Lesičnem. Z razstave Od načrta do stavbe Zgodovinskega arhiva Celje

Iz predstavljenih načrtov lahko razberemo, da so se sredi 19. stoletja v Kozjanski pokrajini načrtovale in gradile funkcionalne, skromne, preprosto oblikovane, kmečkemu načinu življenja in dela prilagojene zidane stanovanjske hiše. Pokrite so bile z opečno ali slamnato kritino, po razporeditvi in številu prostorov pa so bile različne: imele so eno sobo ali več, eno ali dve kuhinji, vežo, shrambo, poleg tega pa še klet in kamro.

Gospodarska poslopja so bila namenjena za namestitvi živine, spravilu in hranjenju pridelkov, orodja in vozov. Predstavljena gospodarska poslopja so združevala več omenjenih funkcij. Tako je bil v okviru enega gospodarskega poslopja prostor za hlev, klet, listnico, v gornjih prostorih pa so bile navadno parna, pod in žitna kašča. Spodnji deli so bili grajeni iz trdnega materiala, zgornji pa so bili navadno leseni.

Poleg omenjenih stavb je na razstavi predstavljena še načrtovana zidava kovačnice, žebljarne, zidanice in mlina. Stavbe so morale biti grajene ognjevarno, za mlin pa je bila pomembna tudi ustrezna debelina zidov.

Avtorica je razstavo popestrila z dvema maketama, ki prikazujeta hišo gostilničarja Mihe Romiha in mlin Janeza Ferliča, ter s fotografijami nekaterih detajlov, ki so na objektih ohranjeni še dandanes.

Razstava je bila slovesno odprta 28. junija 2002 v Kozjanskem parku v Podsredi, od 15. oktobra 2002 pa si je razstavo "Od načrta do stavbe" mogoče ogledati tudi v razstavnem prostoru Zgodovinskega arhiva Celje, kjer bo odprta do 28. februarja 2003.

Aleksander Žižek